

KAKO MJERITI MEDIJSKU INFORMIRANOST? ANALIZA KONCEPTUALNIH I METODOLOŠKIH PROBLEMA I KORELATA

Nebojša Blanuša :: Damir Ljubotina

IZVORNI ZNANSTVENI RAD / DOI: 10.20901/ms.7.13.1 / PRIMLJENO: 18.11.2014.

SAŽETAK *Medijska pismenost jedna je od središnjih kompetencija pojedinca u suvremenom društvu, a medijska informiranost jedan je od njezinih ključnih aspekata. U ovom radu autori operacionalno definiraju konstrukt medijske informiranosti te ga određuju u odnosu na srodne konstrukte općeg obrazovanja, opće kulture i opće informiranosti. Nadalje, analizirani su metodološki problemi mjerenja medijske informiranosti, tj. izrade i validacije testova za ispitivanje medijske informiranosti. Na uzorku od 388 kandidata za diplomski studij novinarstva analizirana je razina medijske informiranosti prema različitim područjima sadržaja, provjerene su metrijske karakteristike Testa aktualne (medijske) informiranosti te je ispitana povezanost medijske informiranosti s nizom korelata: spolom, prosječnom ocjenom na studiju, Testom profesionalnih znanja novinara, poznavanjem stranih riječi, stranih izraza i frazema te poznavanjem pravopisa i gramatike. Viši rezultati u Testu aktualne informiranosti povezani su s boljim rezultatima u Testu profesionalnih znanja novinara, s nekim aspektima općeg obrazovanja, kao što su poznavanje stranih riječi i stranih izraza i frazema, te je utvrđeno da muškarci ostvaraju nešto više rezultate. Niska povezanost utvrđena je s prosječnom ocjenom na preddiplomskom studiju novinarstva, dok povezanost s poznavanjem pravopisa i gramatike nije utvrđena.*

KLJUČNE RIJEČI

MEDIJSKA INFORMIRANOST, MJERENJE INFORMIRANOSTI, VALIDACIJA, PROFESIONALNA ZNANJA

Bilješka o autorima

Nebojša Blanuša :: Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti, Zagreb :: nblanusa@fpzg.hr

Damir Ljubotina :: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb :: dljuboti@ffzg.hr

UVOD

Cilj ovoga rada jest određenje koncepta medijske ili aktualne informiranosti, razmatranje metodoloških i praktičnih aspekata mjerenja toga koncepta, kao i analiza faktora povezanih sa stupnjem medijske informiranosti.

Mediji u suvremenom svijetu predstavljaju osnovni izvor informacija te utječu na formiranje stavova, mišljenja, vrijednosti i znanja golemog broja ljudi. U tom kontekstu jedna od ključnih kompetencija postaje medijska pismenost koju Patricija Aufderheide (1993: V-VI) definira kao „sposobnost građanina da pristupa, analizira, (...) vrednuje i odašilje poruke“ posredstvom različitih medija. Karakteristika medijske pismenosti u današnjem vremenu ostvaruje se kroz barem dvostruku ulogu pojedinca koji postaje i konzument i kreator medijskih sadržaja. U istraživanju Žarka Čižmara i Nenada Obrenovića (2013), provedenom na uzorku od 1141 ispitanika, 66 % ispitanih u potpunosti se slaže s tvrdnjom da je medijska pismenost jedna od ključnih kompetencija 21. stoljeća. Prema definiciji koju predlažu autori medijska pismenost „uključuje komunikacijske i prezentacijske vještine, osnove vizualnih komunikacija, kompetencije prikupljanja i obrade informacija, njihove kritičke analize i korištenja društvenih mreža“ (Čižmar i Obrenović, 2013: 9). Većina ispitanika smatra da su kritička analiza, sposobnost brzog i kvalitetnog prikupljanja i obrade informacija najvažnije kompetencije medijske pismenosti.

Važan aspekt medijske pismenosti jest medijska ili aktualna informiranost, odnosno obaviještenost (Silverblatt i sur., 2014), koja se može definirati kao poznavanje recentnih i društveno relevantnih informacija dostupnih u medijima u nekom zadanom vremenu i prostoru. Za razliku od opće informiranosti, medijska informiranost odnosi se na sadržaje i informacije nastale u nekom nedavnom vremenskom razdoblju i ukazuje na stupanj u kojemu je osoba informirana o novijim događajima u svijetu u kojemu živi, tj. u kojem stupnju prati događaje u svojoj bližoj i široj okolini, odnosno u medijskom prostoru koji je okružuje. Pojmove *aktualna informiranost* i *medijska informiranost* možemo smatrati sinonimima zato što je u današnje vrijeme teško zamisliti bilo koju bitnu informaciju ili sadržaj koji nisu dostupni u medijskom prostoru.

U širem smislu aktualna ili medijska informiranost osim poznavanja određenih informacija i činjenica posredno uključuje i sljedeće osobine pojedinca:

- a) sposobnost pronalaženja i pristupa bitnim informacijama kroz različite oblike medijskih tehnologija, kao i vještine njihova korištenja.
- b) sposobnost provjere točnosti, cjelovitosti i vjerodostojnosti informacija dostupnih u medijskom prostoru. Poželjno je da pojedinac razvija potrebu da se kritički odnosi prema izvorima informacija, provjerava vijesti kroz više različitih i neovisnih izvora te traži dodatne informacije o pojedinom događaju. Prema istraživanju Foruma za slobodu odgoja 57,1 % mladih nikada ne sumnja ili rijetko kada sumnja u istinitost određene vijesti u medijima, a 54,4 % nije nikada ili je tek rijetko posumnjalo da dio vijesti nije objavljen u cijelosti (Gospodnetić i Morić, 2014). Autori zaključuju da je kod mladih u

Hrvatskoj slabo razvijena sposobnost kritičkog razumijevanja, naročito kad je riječ o političkim temama.

c) sposobnost razlikovanja bitnih od manje bitnih ili potpuno nebitnih (trivijalnih) informacija i sadržaja. Ta sposobnost postaje osobito važna u današnjem medijskom prostoru u kojemu broj novih informacija raste takvom brzinom da u potpunosti prelazi kapacitete pojedinca da ih procesira. Osoba je tijekom dana izložena tisućama informacija kroz različite izvore (tiskane medije, TV programe, desetine tisuća internet-skih portala i mrežnih stranica i drugih izvora). Dio informacija ponavlja se i reciklira u različitim medijima, što može stvoriti lažni dojam o njihovoj važnosti. Jedan dio informacija koje su važne za pojedinca i njegovo funkcioniranje utopljen je u more nevažnih, efemernih i beznačajnih događaja kreiranih s primarnim ciljem da privuku pažnju zbog oglašavanja, odnosno komercijalnog korištenja medijskog prostora. Stoga razlikovanje važnih političkih i društvenih događaja od zabave i različitih bizarnosti postaje važna kompetencija medijski pismene osobe.

d) prepoznavanje mehanizama i strategija manipulacije medijskim sadržajima. Pojedina bi trebao biti svjestan da prepoznaje netočne ili djelomično točne informacije, izostavljanje bitnih dijelova informacija, manipuliranje kontekstom i vremenom prezentiranja pojedine informacije, strukturom priloga, lažnim i neodgovarajućim naslovima i opremom priloga i sl. Prepoznavanje i reagiranje na medijske manipulacije jedna je od važnih kompetencija vezanih uz medijsku pismenost i građansku savjesnost.

Poznavanje informacija o aktualnim događajima bitno je iz više razloga. Medijska informiranost poželjna je za neke specifične profesije kao što su novinari, medijski stručnjaci, komunikolozi, diplomati, političari, stručnjaci za odnose s javnošću i glasnogovornici, kao i za sva ostala zanimanja u kojima osoba komunicira s javnošću ili donosi odluke uzimajući u obzir aktualne događaje. Drugi faktor zbog kojega je važna medijska informiranost jest sudjelovanje u različitim oblicima obrazovanja, odnosno studija, u kojima se očekuje da polaznici prate medije i zbivanja u društvu, čije im je razumijevanje i kritičko propitivanje generička vještina. Treći skup faktora odnosi se na važnost medijske informiranosti za sudjelovanje pojedinca u društvenom i političkom životu, kritičko prosuđivanje događaja i procesa u vlastitoj životnoj okolini, što direktno umanjuje mogućnost političke manipulacije i podložnosti različitim vrstama propagande. Informirani građani imaju veće izgledne doprinijeti općem razvoju društva i svojim kritičkim djelovanjem unapređuju socijalni kapital zajednice.

Određenje srodnih pojmova

Pojam medijske (aktualne) informiranosti u određenoj se mjeri konceptualno i sadržajno preklapa s nekim srodnim pojmovima koji se susreću u literaturi, istraživačkoj i selekcijskoj praksi, kao što su: opća informiranost ili obaviještenost, opće obrazovanje, opća kultura te kulturalna pismenost. Teorijsko i sadržajno razgraničenje među spomenutim pojmovima nije uvijek jasno, što stvara probleme u mjerenju te interpretaciji i korištenju rezultata, a osim toga rezultati mjera navedenih konstrukata često su međusobno u umjerenim do visokim korelacijama. Važan aspekt u ovoj analizi jest razlikovanje znanja i informacija proizašlih iz formalnih sustava obrazovanja od znanja koja se prikupljaju izvan

institucionalnih i programom definiranih oblika nastave. Formalno obrazovanje može se opisati kao sustavan i planski proces kroz koji se pojedinci ili skupine podučavaju u specijaliziranim obrazovnim ustanovama s ciljem razvijanja planom predviđenih znanja, vještina, navika i stavova prema nekoj propisanoj literaturi. Formalno i opće obrazovanje bitno je za razumijevanje aktualnih informacija te njihovo integriranje u postojeće matrice znanja. Osoba koja ne raspolaže općim informacijama o pojedinim povijesnim ili društvenim događajima teško može na kvalitetan način razumjeti ili interpretirati aktualne događaje, što povećava vjerojatnost površnog ili krivog tumačenja novih informacija.

Koncept *općeg obrazovanja* Zoran Bujas opisuje kao

ekstenzivno poznavanje pojmova koji pripadaju različitim područjima, a do takvoga znanja se ne dolazi toliko putem specijalističkog učenja, koliko putem intelektualne zainteresiranosti za dominantne ljudske preokupacije i dostignuća (1970: 2).

Riječ je, dakle, o poznavanju određene količine *općih pojmova* iz različitih područja ljudskog znanja, umjetnosti i primijenjenih djelatnosti. Upotreba tih informacija omogućava pojedincu da se lakše snalazi u korpusu ljudskog znanja, sporazumijeva sa stručnjacima iz pojedinih područja ili da povezuje informacije iz svoje interesne sfere s onima iz drugih područja. Također, posjedovanje općeg znanja predstavlja i temelj koji je potreban kako bi se kasnije usvojila neka specifična znanja i vještine iz određenog (užeg) područja za koje pojedinac ima interesa. I danas se svrhom općeg obrazovanja smatra razvijanje intelektualne širine kod pojedinaca, potrebe za novim spoznajama i djelovanjima, istraživačke radoznalosti te osposobljavanje za razložno i stvaralačko mišljenje i samostalno učenje, a osobito za cjeloživotno i/ili interdisciplinarno obrazovanje.

Na tom tragu je i pojam *kulturalne pismenosti* (engl. *cultural literacy*) koja također, za razliku od ekspertnog znanja, predstavlja sadržaje koje bi trebali dijeliti svi pripadnici neke kulture ili civilizacije. To su one informacije koje je naša kultura smatrala korisnima i zato vrijednima očuvanja (Hirsch i sur., 2002). Samo mali dio onoga što pročitamo i čujemo ima sigurno mjesto u pamćenju kulturalno pismenih, ali važnost tih informacija je neupitna. Te su informacije temelj javnog govora. Omogućuju nam shvaćanje pročitano i dnevnim novinama i novinskim izvješćima, razumijevanje sugovornika, medija, ali i stručnih i popularnih tekstova najšireg opsega.

Eric Donald Hirsch i sur. (2002) nude i neke smjernice koje su im služile prilikom određivanja što ulazi, a što ne ulazi u kulturalnu pismenost: 1. mnoge stvari su ili iznad (informacije toliko specijalizirane da ih znaju samo stručnjaci) ili ispod (osnovne i općenito poznate informacije) razine kulturalne pismenosti; 2. pri izboru činjenica potrebno je usmjeriti se na proučavanje širokog spektra časopisa; ako dnevne novine pišu o osobi, događaju ili stvari a da je ne definiraju, mogli bismo pretpostaviti da to većina čitatelja razumije; 3. kulturalna pismenost nije znanje o tekućim događajima, iako nam može pomoći u razumijevanju tih događaja kad se pojave; da bi bila dio kulturalne pismenosti, činjenica mora imati trajnu važnost.

Određivanje trajne važnosti predstavlja složen problem. Ono što je danas važno, sutra već može biti trivijalno. Hirsch i sur. (2002) predložili su arbitrarni kriterij trajne važnosti od približno 15 godina, a to znači da bi neka činjenica trebala biti široko prepoznata barem 15 godina ili je vjerojatno da će biti prepoznata sljedećih 15 godina. Zbog toga su skoro potpuno otpala neka područja poput sporta i zabave, uz pokoku iznimku.

Srodan pojmu kulturalne pismenosti jest pojam *opće kulture*, koji je vrlo čest u svakodnevnom govoru. Hrvatski jezični portal (2014) definira opću kulturu kao „ukupnost obrazovanja, znanja, vještina, etičkih i socijalnih osjećaja, društvenog ophođenja i ponašanja nekog pojedinca u odnosu prema drugome“. Ta široka definicija osim znanja i vještina sadrži i stavove i ponašanje, no najčešće se izraz opća kultura u običnom govoru rabi sinonimno za opću obrazovanost.

Dio sadržaja koji spadaju pod opću kulturu ili kulturalnu pismenost može spadati u formalne nastavne programe, ali su to u pravilu sadržaji koje pojedinac pronalazi i usvaja kroz svoju intelektualnu znatiželju i pretraživanje različitih izvora informacija. U korpus znanja opće kulture ili obrazovanja svakako spada rječnik materinjeg jezika, ali i poznavanje stranih riječi te frazema i izraza koji se usvajaju čitanjem različitih izvora, praćenjem medija, kao i komunikacijom na različitim razinama.

Opća informiranost ili *opća obaviještenost* pojmovi su srodni općoj obrazovanosti te ih je teško jednoznačno razlučiti. Prema Predragu Zarevskom i suradnicima

to je količina informacija u dugoročnom odnosno semantičkom pamćenju, a koje uglavnom nisu čvrsto vezane uz institucionalno školovanje i formalno obrazovanje, već su dio svakodnevnog govora i često se susreću u medijima (2014: 1).

Takve su opće informacije svima lako dostupne ako postoji zainteresiranost za nove informacije uz uvjet sposobnosti i motiviranosti osobe da ih uklopi u postojeću organizaciju dugoročnog pamćenja tako da budu lako dostupne (Zarevski, 1987). U tom smislu razlika između općeg obrazovanja i opće informiranosti jest da su informacije koje sadrži opća obrazovanost više „školske“ (izvori su enciklopedije, rječnici, leksikoni, stručna literatura i sl.), dok se opća informiranost više odnosi na informacije iz popularne kulture i svakodnevnog života te različite kategorije koje se mogu podvesti pod zanimljivosti. Takvo razgraničenje čini se i intuitivno razumljivim. Autori (Zarevski, 1987; Zarevski i sur., 2014) navode da testovi opće informiranosti nisu mjera školskog uspjeha te imaju jasnu diskriminantnu valjanost u odnosu na testove znanja i „klasične“ testove inteligencije.

Neki od metodoloških problema vezani uz mjerenje općeg obrazovanja ili opće informiranosti odnose se na sadržajnu valjanost takvih testova koja je često pod utjecajem individualnih preferencija i kriterija autora testa. S obzirom na široko određenje predmeta mjerenja teško je utvrditi kriterije za uvrštavanje ili isključivanje pojedinih pitanja iz testa. Zbog toga je poželjno da se takvi testovi izrađuju u interdisciplinarnim timovima uz prethodno definiranu strukturu područja iz kojih će se generirati zadaci za test kako bi se izbjegao bilo koji oblik pristranosti sadržaja testa. S druge strane takvi testovi često zahtijevaju najnižu razinu kognitivnog procesiranja, odnosno pamćenje činjenica i fakto-

grafskih podataka. U pravilu testovi toga tipa prednost daju osobama čije je poznavanje informacija šire, dok je dubina znanja i procesiranja upitna. Stoga se javlja opasnost da se na taj način preferiraju osobe koje o svemu znaju ponešto, a ni o čemu dovoljno, na što je još Demokrit upozoravao rekavši: „Ne trudi se da o svemu znaš sve, da ne bi u svemu postao neznalica.“ Theodor W. Adorno (1959) u tekstu *Theorie der Halbbildung* uvodi pojam poluobrazovanosti te navodi da moderni masovni mediji sustavno podupiru taj oblik poluobrazovanosti, čime ona postaje univerzalna. Konrad Liessmann opisuje zablude društva (ne)znanja i uvodi radikalniji koncept teorije neobrazovanosti pri čemu partikularizacija, fragmentacija i istodobna univerzalna raspoloživost znanja nemaju više nikakve veze s bilo kakvom obvezujućom obrazovnom idejom (Liessmann, 2008). O tim problemima svakako valja voditi računa prilikom konstrukcije testova medijske informiranosti.

Korelati općeg obrazovanja i informiranosti

U dostupnoj literaturi gotovo da i nema podataka o korelatima medijske informiranosti, stoga smo u ovom poglavlju analizirali rezultate istraživanja vezanih uz srodne pojmove općeg obrazovanja i opće informiranosti. U postojećim istraživanjima kao korelati različitih mjera općeg obrazovanja i opće informiranosti sustavno se potvrđuju sociodemografske varijable poput spola, stupnja i vrste formalnog obrazovanja, veličine mjesta boravka i materijalnog statusa, kao i skupovi varijabli vezani uz osobine ličnosti i posebno kognitivne sposobnosti. Jedna od sustavnih razlika koja se potvrđuje pri ispitivanju općeg obrazovanja jest *spolna razlika* pri čemu muškarci ostvaruju nešto više rezultate od žena. Na spolne razlike ukazuju rezultati koje navode Predrag Zarevski i Romana Gačnik-Del Negro (1998) na uzorku hrvatskih srednjoškolaca, Juri Allik i sur. (1999) na srednjoškolskom uzorku u Estoniji, dok Richard Lynn i sur. (2004) dobivaju razliku u korist njemačkih maturanata za generalni faktor općeg znanja. Pritom se pokazalo da su muškarci bolji u području tehnike, znanosti, sporta, rekreacije, povijesti, zemljopisa, politike, zoologije i umjetnosti, a žene su bolje u pitanjima vezanim uz kulinarnost, prehranu, obitelj, zabavu, modu, ukrašavanje, zdravstveno prosvjećivanje i botaniku (Lynn i sur., 2002; Zarevski i sur., 2002).

Teorijska objašnjenja spolnih razlika polaze od bioloških, neurofizioloških i primarno socijalnih utjecaja. Spolne razlike u općoj informiranosti u korist muškaraca nekad se objašnjavaju i mogućom *pristranošću testova*. Ukoliko u testu prevladavaju sadržaji za koje muški dio populacije pokazuje veći interes, to može rezultirati boljim ukupnim rezultatom muškaraca. Zbog toga je od posebne važnosti da su testovi opće informiranosti sastavljeni od podjednakog broja čestica femininih i maskulinih sadržaja, uz najveći broj neutralnih čestica, tj. čestica koje po svom sadržaju nisu vezane uz određenu spolnu ulogu (Zarevski i sur., 2002). Sljedeća sustavna razlika odnosila se na bolje rezultate koje ostvaruju ispitanici iz *većih urbanih sredina* u odnosu na manje ruralne sredine (Zarevski, 1987; Zarevski, 1995). No čini se da razvojem tehnologije i širenjem utjecaja masovnih medija dolazi do smanjenja urbano-ruralnih razlika između malih i velikih mjesta u posljednjih desetak godina. Predrag Zarevski i sur. (2002) u svom su istraživanju dobili razlike u općoj informiranosti kod učenika različitih *tipova škola*. Gimnazijalci ostvaruju bolje rezultate od učenika ostalih škola, a učenici četverogodišnjih strukovnih škola bolji su od učenika trogodišnjih strukovnih škola. Takvi rezultati mogu se objasniti činjenicom da gimnazije u odnosu na strukovne škole imaju poticajnu intelektualnu sredinu, veću dostupnost informacija, tj.

više mogućnosti za stvaranje širokog znanja te da su gimnazijalci u pravilu više motivirani. Očekivana je povezanost razine opće informiranosti i *stupnja obrazovanja*. Claudio Mariani i sur. (2002) navode da je viši stupanj obrazovanja (a time najčešće i vremenski duže obrazovanje) povezan s boljom općom informiranosti. Pritom se presudnim smatra upravo način života koji zahtijeva stalno novo učenje i usavršavanje te poticajnu okolinu. U istraživanjima je dobivena povezanost između *socioekonomskog statusa* mladih (određen preko obrazovanja roditelja) i uspjeha na testu opće informiranosti, a rezultati pokazuju da viši socioekonomski status povećava vjerojatnost za pozitivno obiteljsko intelektualno ozračje. Tako obitelji koje imaju mnogo knjiga, puno čitaju, pišu i raspravljaju te potiču akademsku stručnost djece (Gardner i sur., 1999). Istraživanja Jamesa Crousea i Dalea Trusheima te Cristophera Jencksa i sur. (1988, 1972, prema Gardner i sur., 1999) pokazuju da se na temelju socioekonomskog statusa učenika i vrsti škole koju pohađaju može dobro predviđati akademski uspjeh studenata.

Osim sociodemografskih varijabli i neke osobine ličnosti pokazale su povezanost s rezultatima u testovima opće informiranosti. Od dimenzija petofaktorskog modela ličnosti ekstraverzija i neuroticizam pokazuju nisku, ali negativnu povezanost, dok su u pozitivnoj korelaciji otvorenost k iskustvima te savjesnost (Furnham i sur., 2006). Negativna povezanost ekstraverzije i opće informiranosti, odnosno općeg obrazovanja, objašnjava se intenzivnijom sklonošću ekstraverata da svoje vrijeme i energiju ulažu u aktivnosti koje su više socijalno orijentirane nego što je to stjecanje znanja koje je pretežno individualna aktivnost. U pogledu neuroticizma jedna moguća hipoteza jest da utječe na čitavu strukturu kognitivnog ulaganja koja je kod emocionalno stabilnijih pojedinaca kvalitetnija i efikasnija te omogućuje veću ustrajnost u traženju informacija. Povezanost dimenzije otvorenosti k iskustvima i općeg obrazovanja teorijski je očekivana. Osobe koje su sklone razmatranju svih ponuđenih činjenica i traženju novih doći će u veći broj situacija u kojima će moći steći znanje, a ustrojenost njihove ličnosti olakšat će usvajanje novih znanja. Pojedinci s višim rezultatima na dimenziji savjesnosti jesu pojedinci koji više pažnje poklanjaju detaljima i zadubljuju se intenzivnije u aktivnosti kojima se bave. Prilikom upoznavanja s novim činjenicama i prilikom učenja oni će na te aktivnosti obratiti više pažnje i uložiti više truda nego osobe koje su manje savjesne (Chamorro-Premuzic i sur., 2006).

Važan konstrukt u ovom kontekstu predlažu John Caccioppo i Richard Petty (1982) te ga nazivaju „potreba za spoznajom“. Ta potreba predstavlja relativno stabilnu individualnu karakteristiku koja se odnosi na volju za uključivanjem u kognitivni proces koji zahtijeva trud. Osobe s niskom potrebom za spoznajom imaju tendenciju da izbjegavaju procese koji zahtijevaju intenzivno razmišljanje dok osobe s visokom potrebom za spoznajom uživaju u takvim procesima. Potreba za spoznajom smatra se varijablom koja reflektira kognitivnu motivaciju. Brojna istraživanja na tu temu to su i potvrdila. Utvrđeno je da su osobe visoke potrebe za spoznajom radoznalije (Osberg, 1987), da pokazuju potrebu da maksimiraju informacije iz iskustva (Sorrentino i sur., 1984), da traže nova iskustva koja stimuliraju razmišljanje i osjetila (Venkatraman i Price, 1990) i da su intrinzično motivirane. Za osobe s visokom potrebom za spoznajom manje je vjerojatno da će zanemarivati, izbjegavati ili ignorirati probleme i nove informacije (Tidwell i sur., 2000). Istraživanja su također pokazala da je potreba za spoznajom povezana s verbalnom inteligencijom, prosjekom

ocjena u srednjoj školi i na fakultetu te uspjehom u zadacima rješavanja problema (prema Tidwell i sur., 2000). Caccioppo i Petty (1984) utvrdili su da osobe s visokom potrebom za spoznajom pokazuju više znanja o različitim tekućim događajima od osoba s niskom potrebom za spoznajom. Pamela Tidwell i sur. (2000) dobili su pozitivnu povezanost između potrebe za spoznajom i znanja o političkim događajima iz razdoblja Vijetnamskog rata. Gore navedeni nalazi su u skladu s idejom da pojedinci s visokom potrebom za spoznajom aktivno traže informacije kako bi se uspješno nosili s događajima u svakodnevnom životu.

Na kraju treba spomenuti i kognitivne sposobnosti (osobito inteligenciju), koje se sustavno pokazuju kao jedan od najjačih korelata opće informiranosti. U različitim testovima inteligencije i postupcima dijagnostike uključuju se suptestovi vezani uz opću informiranost kao mjere generalnog faktora inteligencije ili općeg kognitivnog statusa. Najčešća hipoteza jest da inteligentnije osobe imaju veću potrebu za traženjem informacija, odnosno za pojašnjavanjem onih sadržaja koji im nisu jasni, čime dolaze u kontakt s različitim izvorima informacija i općeg znanja (Furnham i Chamorro-Premuzic, 2006).

Mjerenje medijske informiranosti

Pri izradi testa za mjerenje medijske informiranosti nužno je krenuti od operacionalne definicije predmeta mjerenja te određenja područja sadržaja iz kojega se odabiru pitanja. Za razliku od opće informiranosti medijska (ili aktualna) informiranost odnosi se na *informacije dostupne u medijima u nekom prethodnom razdoblju*, pri čemu naše iskustvo pokazuje da je prikladno razdoblje prethodne tri godine. Informacije starije od 3 godine počinju zahvaćati u značajnoj mjeri dugoročno pamćenje (npr. dobitnik Nobelove nagrade ili dobitnik Oscara za najbolji film za razdoblje starije od 3 godine) ili ih preferiraju osobe koje imaju specifičan interes za neko usko područje sadržaja. Također, starije informacije prestaju biti relevantne, a ukoliko su uistinu važne, prelaze u područje opće kulture ili općeg obrazovanja te postaju dio neke sustavne periodike ili literature.

Drugi važan aspekt izrade testa jest *definiranje područja koja će biti reprezentirana testom*. Pri izradi Testa aktualne informiranosti opisanog u ovom radu pošli smo od sljedećih područja: domaća politika; međunarodna politika; kultura i umjetnost; obrazovanje, znanost, tehnologija i graditeljstvo; sport, gospodarstvo i ekonomija; estrada i zabava; važni pojedinci; medicina i zdravlje; crna kronika, specifični važni događaji; zanimljivosti. Svako područje predstavljeno je odgovarajućim brojem pitanja, čime se osigurava sadržajna valjanost Testa. Na reprezentativnost sadržaja utječe ravnomjerna raspodjela pitanja koja se odnose na vlastitu državu, regiju, europski prostor te izvan europske zemlje, kao i pitanja koja nisu prostorno locirana, već su od opće međunarodne važnosti.

Treći bitan faktor pri odabiru sadržaja jest *određenje relevantnosti pojedinog pitanja za predmet mjerenja*. U načelu pri izradi testa treba izbjegavati pitanja koja nemaju šire značenje za društvo i kulturu na koje se odnose. Nije moguće jednoznačno odrediti kriterije za određenje relevantnosti pojedine informacije, a jedan od prihvatljivih kriterija jest suglasnost ili konsenzus stručnjaka iz različitih područja radi li se o pitanju za koje se očekuje da je osoba upoznata s njim ili je pitanje od lokalnog ili potpuno prolaznog značenja. Relevantnost je na posredan način povezana s težinom pitanja. Unutar svakog od navedenih

područja sadržaja moguće je pitanja poredati prema hijerarhiji koja ukazuje na važnost i moguću težinu pitanja:

- a) informacije za koje se očekuje da ih poznaje većina ljudi iz opće populacije (npr. pitanja o predsjedniku države, premijeru itd.),
- b) informacije za koje očekujemo da ih poznaju pojedinci koji sustavno prate medije,
- c) informacije koje su još uvijek od opće važnosti, ali se može očekivati da ih poznaju pojedinci sa specifičnim interesom za pojedino područje, odnosno osobe koje temeljito i sustavno prate medijski prostor. S ciljem izbjegavanja pristranosti testa korisno je voditi računa o tom da pitanja prema svom sadržaju ne budu pristrana s obzirom na spol, zemljopisno određenje, dob ili profesiju.

Važna je preporuka da se pri ispitivanju medijske informiranosti napravi pomak od ispitivanja faktografskih činjenica k višim razinama analize i sinteze te razumijevanja implikacija tih informacija na tragu taksonomija koje predlažu Benjamin Bloom i sur. (1956) ili Lorin Anderson i David Krathwohl (2001).

U nastavku rada prikazat ćemo rezultate primjene dvije verzije Testa aktualne informiranosti. Cilj rada jest provjera metrijskih karakteristika Testa kojim se nastoji ispitati medijska informiranost te stupanj povezanosti medijske informiranosti s nizom faktora koji su se pokazali relevantnima u prethodnim istraživanjima. K tome, kako je riječ o specifičnoj struci (tj. diplomskom studiju novinarstva), provjeravana je i povezanost informiranosti i njezinih korelata s profesionalnim znanjima novinara. Istraživačka pretpostavka jest da će medijska informiranost biti povezana s nekim aspektima općeg obrazovanja, indikatorima akademskog uspjeha, a ranija istraživanja ukazuju i na bolje rezultate muškaraca u odnosu na žene.

OPIS METODE

Uzorak

Ispitivanje je provedeno na razredbenom postupku za diplomski studij novinarstva na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu u dva navrata 2012. i 2013. godine. U ispitivanju provedenom 2012. godine sudjelovalo je 198 studenata (77,3 % žena, 22,7 % muškaraca), čija je prosječna ocjena s preddiplomskog studija 3,62. Sudjelovala su 173 studenta (87,4 %) koji su preddiplomski studij završili na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu (FPZG) te 25 studenata (12,6 %) koji su završili neki drugi studij. U istraživanju provedenom 2013. sudjelovalo je 190 studenata (79,9 % žena, 20,1 % muškaraca), a prosječna ocjena s preddiplomskog studija za tu skupinu iznosi 3,55. Unutar toga uzorka 169 studenata (88,9 %) završilo je preddiplomski studij na FPZG-u, dok je 21 student (11,1 %) završio neki drugi preddiplomski studij.

Instrumenti¹

a) Test aktualne informiranosti

Testom se ispituje poznavanje informacija dostupnih u tiskanim i elektroničkim medijima u razdoblju od maksimalno protekle 3 godine. Od ispitanika se očekuje da prate i razumiju važne društvene i političke događaje dostupne u medijskom prostoru. Informacije se odnose na područja domaće i vanjske politike, ekonomije, kulture, znanosti, sporta, značajne osobe koje su obilježile navedeno razdoblje te na medijski posebno istaknute događaje koji se ne mogu svrstati u neko od navedenih područja. Test je uključivao različite razine kognitivnog procesiranja.

U istraživanju su korištene dvije skraćene verzije Testa aktualne informiranosti TAI-2012 i TAI-2013. Autori zadataka su Damir Ljubotina, Tina Krznarić i Dražen Urch. Svaka verzija sastojala se od 50 pitanja višestrukog izbora, s 5 ponuđenih odgovora, tako da je teorijski raspon ukupnih rezultata od 0 do 50.

- Primjer zadatka: *Olimpijske igre 2012. godine održane su u: a) Pekingu, b) Moskvi, c) Atlanti, d) Londonu, e) Ateni*

b) Test pravopisa i gramatike

Testom se ispituje poznavanje pravopisa i gramatike hrvatskog standardnog jezika. Od ispitanika se očekuje da pozna je i umije primjenjivati u pisanoj i govornoj komunikaciji pravila hrvatskog standardnog jezika. Zadaci su podijeljeni u dvije skupine. Prvu skupinu sačinjavaju zadaci višestrukog izbora koji se odnose na različita pravopisna pravila, a zadatak je ispitanika odabrati odgovor koji smatra ispravnim. Druga skupina zadataka sastoji se od niza rečenica, a zadatak je ispitanika da uz svaku rečenicu navede je li u točna u pravopisnom, odnosno gramatičkom smislu. Test se sastoji od ukupno 50 zadataka, tako da ukupni rezultat varira u rasponu 0 do 50. Autor Testa je Marko Alerić.

- Primjer zadatka: *U kojem su nizu obje riječi pravilno napisane? a) cvjet, ispovjednik, b) riješenje, ozljeđiva-ti, c) vijest, dijete d) cjev, riječ, e) pobijeda, tjesno*

c) Test rječnika stranih riječi

Testom rječnika ispituje se poznavanje stranih riječi koje se koriste u svakodnevnom govoru. Od ispitanika se očekuje da pozna je značenje riječi koje se koriste u pisanoj i govornoj komunikaciji, a koje su stranog podrijetla.

U istraživanju je korištena skraćena verzija Testa od 30 zadataka višestrukog izbora, s 5 ponuđenih odgovora, pri čemu je teorijski raspon ukupnih rezultata 0 do 30. Test se sastoji od zadataka u kojima je navedena jedna riječ, a ispod nje 5 mogućih značenja te riječi, od kojih je samo jedno ispravno. Potrebno je odabrati jedan odgovor koji opisuje značenje zadane riječi. Test je razvijen u Centru za psihodijagnostičke instrumente Filozofskog fakulteta u Zagrebu od strane grupe autora.

- Primjer zadatka: *TRANZICIJA je: a) pomak, b) putovanje, c) stanje, d) siromaštvo, e) prijelaz*

¹ Dijelovi opisa ovih testova mogu se pronaći također na internetskoj stranici Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu na kojem je istraživanje provedeno. Svrha opisa bila je informiranje studenata o sadržaju razredbenog postupka.

d) Test stranih izraza i frazema

Testom stranih izraza i frazema ispituje se poznavanje i razumijevanje značenja različitih izraza (fraza ili frazema) koji se koriste u svakodnevnom govoru. Od ispitanika se očekuje da znaju i razumiju različite izraze čije su značenje mogli usvojiti kroz formalno obrazovanje, ali i kroz čitanje različitih vrsta stručnih tekstova te književnih djela. Test se sastoji od zadatka s 5 ponuđenih odgovora od kojih je samo jedan točan. U pojedinim zadacima treba odabrati jedan od 5 ponuđenih gotovih izraza/frazema koji imaju neko zadano značenje, dok je u pojedinim zadacima uz zadani gotovi izraz/frazem potrebno odabrati njegovo značenje između 5 ponuđenih značenja. U istraživanju je korištena skraćena verzija Testa koja se sastoji od 30 zadataka, a ukupni rezultat može varirati u rasponu od 0 do 30. Autor Testa je Damir Ljubotina.

- Primjer zadatka: *Izraz „Sizifov posao“ u rečenici „Pisanje te knjige bit će ti Sizifov posao“ ima značenje: a) naporan posao; b) zanimljiv posao, c) uzaludan posao, d) nevažan posao, e) dugotrajan posao*

e) Test profesionalnih znanja

Sastoji se od 60 zadataka višestrukog izbora, s 5 ponuđenih odgovora. Testom se ispituju znanja koja proizlaze iz programa preddiplomskog studija novinarstva na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu. Rezultat u Testu može varirati u rasponu od 0 do 60. Autori Testa su Marina Mučalo, Tena Perišin, Božo Skoko, Gordana Vilović i Ivo Žanić.

- Primjer zadatka: *Prva licencirana radijska postaja u Hrvatskoj bio je: a) Radio Dubrovnik, b) Radio Osijek, c) Radio Sljeme, d) Radio Zagreb, e) Radio Sabor*

REZULTATI

U okviru analize rezultata navedena je deskriptivna statistika za ukupne rezultate na korištenim testovima, navedene su metrijske karakteristike korištenih instrumenata te je provedena korelacijska i regresijska analiza s ciljem provjere mogućnosti predikcije rezultata u Testu aktualne informiranosti, odnosno provjere povezanosti medijske informiranosti s drugim relevantnim znanjima za novinarsku struku. Kako su rezultati neovisno prikupljeni na dvije skupine studenata 2012. i 2013. godine, navodimo rezultate za oba uzorka zbog mogućnosti usporedbe te provjere statističke stabilnosti dobivenih rezultata.

Analiza deskriptivne statistike

U tablici 1. navedena je osnovna deskriptivna statistika i pouzdanost za korištene testove, osim Testa aktualne informiranosti, čiji su deskriptivni parametri za obje verzije Testa, primijenjene 2012. i 2013. godine, detaljnije prikazani u tablici 2. Obje verzije Testa aktualne informiranosti sastojale su se od 50 zadataka. Verzija iz 2012. ima nešto nižu aritmetičku sredinu ukupnih rezultata ($M = 28,16$), što znači da su ispitanici u prosjeku točno rješavali približno 56 % zadataka, dok je verzija iz 2013. nešto lakša s aritmetičkom sredinom $M = 33,76$, pri čemu ispitanici u prosjeku točno rješavaju 67 % zadataka. Opaženi raspon ukupnih rezultata ukazuje na zadovoljavajuću osjetljivost testova, pri čemu u verziji iz 2012. raspon ukupnih rezultata varira od 9 do 42, a u verziji iz 2013. od 12 do

45. Raspodjela ukupnih rezultata oba testa ne odstupaju značajno od normalne. Rezultati provedenog Kolmogorov-Smirnovljeva testa normaliteta distribucije iznose za TAI-2012 $z = 1,102$ ($p > 0,05$), te za TAI-2013 $z = 1,148$ ($p > 0,05$).

Tablica 1. Osnovna deskriptivna statistika i pouzdanost za testove korištene u istraživanju

	2012.	2013.
Test pravopisa i gramatike	M = 24,16 s.d. = 7,44 $\alpha = 0,66$	M = 27,64 s.d. = 4,65 $\alpha = 0,60$
Test stranih izraza i frazema	M = 18,73 s.d. = 3,81 $\alpha = 0,63$	M = 17,43 s.d. = 3,96 $\alpha = 0,66$
Test rječnika stranih riječi	M = 20,58 s.d. = 3,92 $\alpha = 0,71$	M = 18,28 s.d. = 4,06 $\alpha = 0,70$
Test profesionalnih znanja	M = 45,54 s.d. = 8,66 $\alpha = 0,90$	M = 43,43 s.d. = 7,88 $\alpha = 0,852$

Tablica 2. Deskriptivna statistika i metrijske karakteristike za testove aktualne informiranosti primijenjene 2012. i 2013. godine

	TAI-2012	TAI-2013
Broj čestica	50	50 (49)
N	198	190
M	28,16	33,76
SD	5,830	5,659
najmanji rezultat	9	12
najveći rezultat	42	45
prosječni p	0,563	0,669
prosječna r_{ij}	0,052	0,062
$\min r_{ij}$	-0,281	-0,26
$\max r_{ij}$	0,388	0,347
pouzdanost (α)	0,733	0,76
prosječna r_{iu}	0,121	0,139
najmanja aritm. sredina zadataka	0,146	0,132
najveća aritm. sredina zadataka	0,980	1,0

Legenda: N – broj ispitanika; M – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija; p – indeks lakće zadataka; r_{ij} – interkorelacije zadataka; r_{iu} – koeficijent diskriminativne vrijednosti zadataka; α – Cronbachov alfa-koeficijent pouzdanosti.

Analiza težine zadataka ukazuje na zadovoljavajući raspon težine zadataka pri čemu najteže zadatke u obje verzije rješava približno 13-14 % ispitanika, dok najlakši zadatak u TAI-2012 rješava 98 %, a u TAI-2013 jedan zadatak rješavaju svi ispitanici. Ukoliko provedemo sadržajnu analizu težinske primjerenosti zadataka u obje verzije Testa, uočavamo da su najteži zadaci u verziji iz 2013. pitanje o veleposlaniku SAD-a u Hrvatskoj (13 % točnih odgovora 2013., a 59 % 2012.), pučkom pravobranitelju, odnosno pučkoj pravobraniteljici u RH (17 % 2013., 30 % 2012.), okvirni iznos predviđenih rashoda državnog proračuna RH (20 % 2012., 29 % 2013.), zatim pitanje o novoizabranom predsjedniku Kine (33 %)² i plinovodu Južni tok (15 % 2012.). Relativno teškim pitanjima pokazala su se pitanja izvan područja dnevne politike, poput pitanja o dobitniku Zlatne arene za najbolji film (26 %) te pitanja o velikoj izložbi posvećenoj Juliju Kloviću (29 %). Među lakša pitanja spadaju ona koja su tematski bliža mlađoj populaciji ili su često prezentirana u medijima. Najlakša pitanja odnosila su se na članove međunarodno poznatog dua 2CELLOS (100 % točnih odgovora), zemlju iz koje dolazi pjevač PSY (97 %), biciklističkog prvaka uključenog u skandal s dopingom (97 %), preminulog predsjednika Venezuele (96 %), najbržeg atletičara na svijetu (94 %), novog poglavara Rimokatoličke Crkve (93 %), osnivača WikiLeaksa (92 %) te na japansku nuklearnu oštećenu u cunamiju (92 %).

Zanimljivo je navesti da svega 38 % (49 % 2012.) ispitanika zna tko je aktualni glavni tužitelj Međunarodnog suda za ratne zločine u Haagu, 76 % (65 % 2012.) zna tko je predsjednica Ustavnog suda RH, 48 % zna tko je hrvatski predstavnik u Europskoj komisiji, a tek 61 % (56 % 2012.) navodi točno posljednju verziju sustava Windows. U istraživanju iz 2012. svega 26 % ispitanih zna koju je dužnost obavljao Mladen Barišić.

Faktorska struktura Testa aktualne informiranosti

Prikladnost korelacijskih matrica za faktorizaciju izražena Keiser-Meyer-Olkinovim koeficijentom kod oba testa je iznad granične vrijednosti i iznosi za test TAI-2012 0,617, odnosno 0,578 za test TAI-2013. Prosječna korelacija među zadacima u oba testa razmjerno je niska ($r_{ij(2012)} = 0,052$; $r_{ij(2013)} = 0,062$) i ukazuje na relativno heterogen sadržaj, što je poželjno za takav tip testa kojim se nastoji obuhvatiti što širi raspon informacija. No zbog navedenih malih interkorelacija provedene faktorske analize metodom glavnih komponenta treba uzeti uz određeno ograničenje. Nakon ekstrakcije faktora metodom glavnih komponenti kod testa TAI-2012 dobiveno je 20 (1.kk = 5,045, 2.kk = 2,270, 3.kk = 2,131, ..., 20.kk = 1,004), a u verziji TAI-2013 19 glavnih komponenti (1.kk = 4,754, 2.kk = 2,148, 3.kk = 2,053, ..., 19.kk = 1,047) s karakterističnim korijenima većim od 1.

Rezultati faktorske analize pokazuju da u oba testa nakon ekstrakcije prve glavne komponente slijedi značajan pad u veličini karakterističnih korijena sukcesivno ekstrahiranih komponenti.

Prva glavna komponenta u prvom i drugom Testu objašnjava relativno skromnih 10 % ukupne varijance. Taj rezultat može ukazivati na blagu tendenciju k jednom generalnom faktoru kojim je zasićen veći dio pitanja u ovom Testu te bi on samo okvirno mogao pred-

² Tamo gdje se ne navodi godina riječ je o 2013.

stavljati opću medijsku informiranost. Veličine karakterističnih korijena ostalih ekstrahiranih komponenti ne ukazuju jasno na neki određeni broj faktora koje bi bilo opravdano zadržati u ovoj analizi.

Rezultati dobiveni na oba uzorka ukazuju na faktorsku kompleksnost sadržaja, uz blagu tendenciju izdvajanja jednog faktora s kojim je povezan veći broj pitanja, ali taj faktor nije opravdano opisati kao generalni faktor koji mjere sve čestice ovoga Testa. Takav rezultat je očekivan i logičan s obzirom na raznovrsnost sadržaja i kompleksnost područja medijske informiranosti.

Korelati rezultata u Testu aktualne informiranosti

Analize povezanosti rezultata u Testu aktualne informiranosti s drugim korištenim varijablama provedene su s ciljem provjere kriterijske valjanosti Testa. Korelacije između dvije verzije Testa aktualne informiranosti s drugim varijablama korištenim u istraživanju prikazane su u tablici 3. Prosječna školska ocjena s preddiplomskog studija vrlo je nisko korelirana s rezultatom u TAI-2012 ($r = 0,159$, $p < 0,05$), dok s TAI-2013 nema korelacije ($r = 0,023$). Test profesionalnih znanja kojim se ispituju specifična stručna znanja s preddiplomskog studija ima nisku, ali statistički značajnu korelaciju s Testom aktualne informiranosti ($r = 0,301$ za 2012., odnosno $r = 0,279$ za 2013. godinu). Rezultati ukazuju da je test znanja više povezan s općom medijskom informiranosti studenata od prosječne ocjene tijekom studija.

Zanimljiv je nalaz da značajnu korelaciju s oba testa aktualne informiranosti ima i varijabla spol. Na bolji rezultat studenata ukazuje značajna korelacija spola između TAI-2012 $r = -0,346$ te spola i TAI-2013 $r = -0,249$. Ukoliko detaljnije analiziramo spolne razlike u Testu aktualne informiranosti, nalazimo da na uzorku iz 2013. muškarci ostvaruju približno 3,5 boda bolji rezultat ($M_z = 33,07$; $M_m = 36,58$), pri čemu je ta razlika statistički značajna (t -omjer = 3,515; $p < 0,01$). S druge strane studentice imaju statistički značajno višu prosječnu ocjenu uspjeha na preddiplomskom studiju ($M_z = 3,61$; $M_m = 3,34$; t -omjer = 2,902; $p < 0,01$).

Slični rezultati vrijede i za uzorak iz 2012. godine. Ponovno studenti imaju nešto viši prosjek u Testu aktualne informiranosti ($M_z = 27,05$; $M_m = 31,89$), a razlika je statistički značajna (t -omjer = 5,102; $p < 0,01$), te ponovno studentice imaju bolji prosjek ocjena ($M_z = 3,68$; $M_m = 3,42$; t -omjer = 2,996; $p < 0,01$).

Mjere općeg obrazovanja, tj. Test rječnika stranih riječi i Test poznavanja stranih izraza umjereno su povezani s rezultatima u oba testa aktualne informiranosti. Na uzorku iz 2012. Test rječnika stranih riječi korelira s TAI-2012 $r = 0,385$ ($p < 0,01$), dok je na uzorku iz 2013. ta korelacija $r = 0,351$ ($p < 0,01$). Test poznavanja stranih izraza i frazema na uzorku iz 2012. korelira s TAI-2012 $r = 0,415$ ($p < 0,01$), dok ista korelacija na uzorku iz 2013. iznosi $r = 0,366$ ($p < 0,01$). Poznavanje pravopisa i gramatike nije se pokazalo povezanim s rezultatom u Testu aktualne informiranosti.

Tablica 3. Interkorelacije među korištenim varijablama

	Test aktualne informiranosti	Test profesionalnih znanja	Test rječnika stranih riječi – 30	Test stranih izraza i frazema – 30	Test pravopisa i gramatike	Ocjene	Spol
Test aktualne informiranosti	1	,301**	,385**	,415**	,078	,159*	-,346**
Test profesionalnih znanja	,279**	1	,184**	,261**	,256**	,494**	,170*
Test rječnika stranih riječi – 30	,351**	,126	1	,556**	,288**	,222**	-,069
Test stranih izraza i frazema – 30	,366**	,156*	,579**	1	,321**	,181*	-,114
Test pravopisa i gramatike	,010	,172*	,240**	,286**	1	,343**	,203**
Ocjene	,023	,372**	,062	,131	,279**	1	,211**
Spol	,249**	,020	-,191**	-,226**	,033	,208**	1

Iznad glavne dijagonale su korelacije dobivene 2012., a ispod glavne dijagonale su korelacije dobivene 2013.

*p < 0,05; **p < 0,01

Predikcija rezultata u Testu aktualne informiranosti

Obje regresijske analize rezultirale su sličnim rezultatima, a interpretacija se podudara s analizom pojedinačnih korelacija prediktorskih varijabli s Testom aktualne informiranosti. Na podacima prikupljenim 2012. godine multipla korelacija između skupa od 6 prediktora i Testa aktualne informiranosti kao kriterija iznosi $R = 0,604$ i objašnjava 36,5 % varijance u kriterijskoj varijabli. Značajan prediktor u toj regresijskoj jednadžbi jest spol koji ima najviši beta-ponder ($\beta = -0,352$), pri čemu muškarci ostvaruju viši rezultat. Slijede Test profesionalnih znanja ($\beta = 0,267$) te dvije mjere općeg obrazovanja koje imaju sličan udio: Test stranih riječi ($\beta = 0,208$) te Test stranih izraza i frazema ($\beta = 0,198$). Ni prosječna ocjena ni Test poznavanja pravopisa i gramatike nemaju značajan doprinos u ovoj jednadžbi.

Tablica 4. Rezultati multiple regresijske analize pri predikciji rezultata u Testu aktualne informiranosti

	2012.	2013.
	β	β
Test profesionalnih znanja	,267**	,253**
Test rječnika stranih riječi	,208**	,200*
Test stranih izraza i frazema	,198**	,212*
Test pravopisa i gramatike	-,045	-,126
Prosječna ocjena	,032	-,045
Spol	-,352**	-,154*
<i>R</i>	,604**	,501**
<i>R</i> ²	,365	,251
korigirani <i>R</i> ²	,344	,226

β = vrijednost standardiziranog regresijskog koeficijenta; *R* = koeficijent multiple korelacije
p* < 0,05; *p* < 0,01

U istraživanju iz 2013. godine u kojemu je korišten isti skup varijabli multipla korelacija je nešto niža (*R* = 0,501) te je objašnjeno 25,1 % varijance u kriterijskoj varijabli. Jedina razlika je nešto manji beta-ponder varijable spol koji u ovoj analizi iznosi β = -,154, dok je statistički doprinos ostalih korištenih prediktora uglavnom podjednak. Ti rezultati potvrđuju nalaze prethodnih istraživanja kako muškarci postižu bolje rezultate u takvim testovima.

RASPRAVA

Analiza i interpretacija rezultata ovoga istraživanja obuhvaća dva međusobno povezana aspekta. Prvi se odnosi na teorijske i metodološke aspekte mjerenja medijske, odnosno aktualne informiranosti, dok se drugi odnosi na korelate, odnosno prediktore rezultata u Testu.

Rezultati dobiveni primjenom dvije verzije Testa aktualne informiranosti ukazuju na njegove zadovoljavajuće metrijske karakteristike te primjerenu težinsku primjerenost. Rezultati ukazuju na relativnu heterogenost sadržaja, a s obzirom na široko definiran predmet mjerenja, očekivano se ne dobiva jednoznačna faktorska struktura, već se izdvaja jedan opći faktor koji objašnjava relativno mali dio ukupne varijance, a s kojim su relativno nisko zasićene pojedinačne čestice koje sačinjavaju Test. Daljnja homogenizacija sadržaja Testa povećala bi prosječnu korelaciju među zadacima te udio varijance koju objašnjava prvi faktor, ali bi se time mogla narušiti sadržajna valjanost Testa, odnosno zastupljenost sadržaja iz različitih domena. Kako je u ovom istraživanju korištena kraća verzija Testa od 50 zadataka, pouzdanost se kreće između 0,73 i 0,76. Uporabom Spearman-Brownove (Nunnally i Bernstein, 1994) formule može se procijeniti da bi se pouzdanost od 0,80 ostva-

mila uz test duljine približno 65 zadataka. Sve navedeno ukazuje kako je test za mjerenje medijske informiranosti kvalitetno konstruiran te da su moguće njegove daljnje primjene u znanstvene, stručne ili praktične svrhe.

Prilog provjeri valjanosti konstrukta predstavljaju i korelacije između Testa aktualne informiranosti i drugih korištenih testova. Rezultati se podudaraju s nalazima koje navode Richard Lynn i sur. (2009), a koji su dobiveni na odraslim visokoobrazovanim ispitanicima. Autori u svom radu koriste konceptualno sličan Test aktualnih događaja koji korelira s Testom rječnika 0,37, s Testom opće kulture 0,45, s Testom poznavanja engleskog jezika 0,40 te inteligencijom 0,23. Faktorska analiza korištenih testova ukazuje na jedan generalni faktor koji autori interpretiraju kao faktor kristalizirane inteligencije u kontekstu Cattellove teorije intelekta. Taj faktor uključuje verbalne sposobnosti i sposobnost pretraživanja i efikasnog korištenja informacija. U radu Paula Irwinga i sur. (2001) slično dobiven generalni faktor drugog reda autori opisuju kao faktor dugoročnog semantičkog pamćenja, dok za faktore prvog reda koji se odnose na različite aspekte općeg znanja, uključujući i aktualnu informiranost, autori navode da su u njihovoj osnovi vjerojatno heterogeni interesi pojedinaca.

Rezultati korelacijske analize i regresijske analize pokazuju da je viši rezultat u Testu značajno povezan s mjerama jezične kompetencije, odnosno općeg obrazovanja, kojima se ispituje poznavanje rječnika stranih riječi te stranih izraza i frazema korištenih u hrvatskom jeziku. Rezultati su očekivani s obzirom na to da usvajanje sadržaja vezanih uz rječnik, kao i kontinuirano praćenje medija, podrazumijeva motivaciju i intelektualnu znatiželju te pretraživanje dodatnih izvora informacija. S druge strane, poznavanje pravopisa i gramatike hrvatskog standardnog jezika pokazuje se kao relativno nezavisno od medijske informiranosti, iako ima nisku, ali značajnu korelaciju i s rječnikom i sa stranim izrazima i frazemima. Očito je da samo praćenje medijskih aktualnosti ne podrazumijeva nužno poznavanje pravopisa, niti ga praćenje medija unaprjeđuje. Možemo pretpostaviti kako je znanje o pravopisu i gramatici uglavnom naučeno kroz formalni školski program, dok poznavanje stranih riječi i stranih izraza uključuje i sklonost pretraživanju informacija izvan propisane školske literature.

Što se tiče mjera akademskog uspjeha, Test profesionalnih znanja korelira nisko, ali značajno, s Testom aktualne informiranosti, dok prosječna školska ocjena s preddiplomskog studija ima vrlo nisku korelaciju s aktualnom informiranošću (2012), a na uzorku 2013. te korelacije uopće nema. Ovi nalazi potvrđuju hipotezu da se ovakvim testovima ne mjeri formalni akademski uspjeh na koji ukazuju ocjene, ali da ipak ima veze sa znanjem na koje ukazuje Test profesionalnih znanja. Važno je naglasiti da je korelacija između prosječne ocjene i Testa profesionalnih znanja 0,37, odnosno 0,49. Iz ovih rezultata proizlazi da aktualna informiranost dijeli dio varijance sa stečenim profesionalnim znanjem, ali ne i s ocjenama koje su zasićene formalnom prilagodbom na sustav, odnosno studij.

Spolna razlika u poznavanju aktualnih događaja u korist muškaraca podudara se s nalazima drugih stranih (Allik i sur., 1999) i domaćih istraživanja (Lynn i sur., 2009). Objašnjenja spolnih razlika koja se navode u literaturi najčešće polaze od *socijalnih faktora*, poput

kulture, socijalizacije i odgoja, koji dovode do razlika u interesima, osobinama, motiviranosti, potrebi za spoznajom, izloženosti pojedinim informacijama i selektivnom pamćenju. Modeli usvajanja spolnih uloga utječu na formiranje naših interesa i motivacije, pa tako spolne razlike u općoj informiranosti mogu proizlaziti iz socijalizacijskih procesa, postupaka i sadržaja kojima su izložena djeca različitog spola. Važan je nalaz da studentice imaju statistički značajno bolju prosječnu ocjenu od studenata, dok je na Testu profesionalnih znanja ta razlika u jednom slučaju minimalna (2012.), a u drugom je uopće nema (2013.), što ukazuje na njihovu bolju prilagođenost sustavu obrazovanja, iz čega, barem tako naši podaci sugeriraju, ne proizlazi prednost u stjecanju profesionalnih znanja.

Jedan od osnovnih ciljeva ovoga rada jest naglašavanje važnosti metodološki korektnog ispitivanja konstrukta medijske, odnosno aktualne informiranosti. Medijska informiranost u suvremenom dobu ima sve veću važnost za društvo u cjelini. Pojedinci koji prate događaje u svijetu u kojemu žive predstavljaju potencijal za opći društveni, ekonomski i politički razvoj društva te kroz demokratske procedure mogu donositi optimalne odluke i izbore. Pojedinci koji imaju uvjete i vještine pristupa informacijama, koji su motivirani za pretraživanje i kritički odnos prema informacijama koje se nude u medijskom prostoru manje su podložni različitim oblicima manipulacije ili donošenja potencijalno krivih odluka. Neke metodološke smjernice za daljnji razvoj instrumenata ovakvog tipa trebaju naglašavati potrebu za timskim i interdisciplinarnim pristupom pri izradi zadataka i određenju relevantnosti pojedinog zadatka, kontinuirano osvježavanje sadržaja te nastojanje da se pored pamćenja ispituju i viši kognitivni procesi vezani uz razumijevanje aktualnih informacija. Pri interpretaciji i vrednovanju rezultata treba uzeti u obzir spoznaje o faktorima povezanim s aktualnom informiranosti, osobito ulogu spola i općeg obrazovanja. Rezultati dobiveni u ovom istraživanju ograničeni su na studente novinarstva te bi u sljedećim istraživanjima bilo korisno ispitivanja provesti na ostalim dijelovima populacije različitog obrazovnog i dobnog statusa. Osim toga trebalo bi uključiti ispitanike iz mjesta različitih veličina.

Unatoč ograničenjima u pogledu generalizacije nalaza, koja proizlaze iz uzorka, smatramo da ovaj rad predstavlja doprinos u području metodologije istraživanja i mjerenja medijske informiranosti te osobito u području empirijskih istraživanja korelata ovoga konstrukta. Analiza literature pokazuje da ovo istraživanje predstavlja originalan doprinos u spomenutom području u kojemu prevladavaju analize teorijskog tipa.

Testovi koji su ovdje prezentirani imaju široku primjenu. Mogu se primjerice upotrijebiti pri selekciji za specifične studije ili poslove kod kojih se očekuje visok stupanj informiranosti o aktualnim događajima. Također je osobito važno da pri različitim procedurama izbora ili referenduma birači budu informirani i upućeni u sve relevantne aspekte vezane uz donošenje odluke, kao i da razumiju posljedice mogućeg izbora. U suprotnom njihove odluke mogu biti primarno pod utjecajem lobiranja pojedinih interesnih ili političkih skupina, a ne rezultat vlastitog racionalnog promišljanja i uvažavanja svih relevantnih informacija o pojedinom događaju. Pojedini autori naglašavaju da pojedinac mora postati aktivan sudionik, a ne ostati pasivan potrošač medijskog sadržaja te ujedno biti kritičan i autonoman prema odabranim medijskim sadržajima (Žuran i Ivanišin, 2013). Ukoliko osoba

nije valjano informirana o važnim pitanjima te odluke donosi na temelju površnih percepcija i stereotipa, posljedice takvih odluka mogu imati široke političke implikacije, a može se ustvrditi da se tada radi samo o prividu demokratskog odlučivanja. Informirani i kritični građani temelj su demokracije, a ne pasivni, poslušni i „velikim riječima“ zavedeni podanici.

ZAKLJUČAK

Prikazani rezultati ukazuju na neke faktore (poput spola, različitih aspekata općeg obrazovanja i akademskog uspjeha) povezane s različitim stupnjem medijske (odnosno aktualne) informiranosti, što omogućuje bolje razumijevanje motivacije i sklonosti mladih za praćenje medijskih informacija. Unatoč metodološkim ograničenjima smatramo da prikazani rezultati i testovi predstavljaju prilog metodologiji ispitivanja medijske informiranosti te poticaj za daljnja teorijska i empirijska istraživanja u ovom važnom području. Razvoj suvremene medijske tehnologije pristup informacijama čini neusporedivo jednostavnijim u odnosu na protekla razdoblja, ali temeljno istraživačko i praktično pitanje u ovom području jest koliko relevantnih informacija iz medijskog prostora pojedinci uistinu usvoje. Drugo važno pitanje koje može predstavljati smjer za nastavak istraživanja jest ispitivanje kritičkog odnosa pojedinca prema tim sadržajima. Politički aktivno građanstvo koje je medijski pismeno po definiciji je i kvalitetno informirano i osjetljivo na propagandno djelovanje, pristrano prikazivanje, zanemarivanje ili čak zatajivanje bitnih činjenica. U tom smislu medijsku pismenost treba promatrati i kao bitni dio socijalnog kapitala i kao pretpostavku funkcioniranja demokratskih sustava u kojima se očekuje da informirani i kritični građani donose odgovarajuće odluke. U tom smislu medijska informiranost temeljna je komponenta medijske pismenosti, a njezino objektivno mjerenje predstavlja važnu pretpostavku za istraživanja i analize u ovom području.

Literatura

- >Adorno, Theodor W. (1959) *Theorie der Halbbildung*, str. 93-121, u: Adorno, Theodor W. (1998) *Gesammelte Schriften*. Vol. 8. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- >Allik, Juri, Must, Olev i Lynn, Richard (1999) Sex Differences in General Intelligence among High School Graduates: Some Results from Estonia. *Personality and Individual Differences* 26: 1137-1141.
- >Anderson, Lorin i Krathwohl, David R. (2001) *Taxonomy for Learning, Teaching and Assessing: A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives*. New York: Longman.
- >Aufderheide, Patricia (1993) *A Report of the National Leadership Conference on Media Literacy*. Queenstown: Aspen Institute, Communication and Society Program.
- >Bloom, Benjamin S., Engelhart, Max, D., Furst, Edward, J., Hill, Walker, H. i Krathwohl, David, R. (ur.) (1956) *Taxonomy of Educational Objectives. Handbook I: The Cognitive Domain*. New York: David McKay Co Inc.
- >Bujas, Zoran (1970) *Priručnik za Test općeg obrazovanja*. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- >Caccioppo, John T. i Petty, Richard E. (1982) The Need for Cognition. *Journal of Personality and Social Psychology* 42: 116-131. DOI: 10.1037/022-3514.1.116.
- >Chamorro-Premuzic, Tomas, Furnham, Adrian i Ackerman, Philip L. (2006) Ability and Personality Correlates of General Knowledge. *Personality and Individual Differences* 41: 419-429. DOI: 10.1016/j.paid.2005.11.036.

- >Čižmar, Žarko i Obrenović, Nenad (2013) *Medijska pismenost u Hrvatskoj*. Zagreb: Telecentar.
- >Furnham, Adrian i Chamorro-Premuzic, Tomas (2006) Personality, Intelligence and General Knowledge. *Learning and Individual Differences* 16: 79-90. DOI: 10.1016/j.lindif.2005.07.002.
- >Gardner, Howard, Kornhaber, Mindy L. i Wake, Warren K. (1999) *Inteligencija: različita gledišta*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- >Gospodnetić, Filip i Morić, Domagoj (2014) *Mladi i mediji u Hrvatskoj*. Zagreb: Forum za slobodu odgoja.
- >Hirsch, Jr., Eric Donald, Kett, Joseph F. i Trefil, James (2002) *The New Dictionary of Cultural Literacy: What Every American Needs to Know*. Boston, New York: Houghton Mifflin Company.
- >Hrvatski jezični portal (2014) <http://hjp.znanje.hr/> (10.10.2014.).
- >Irwing, Paul, Cammock, Thomas i Lynn, Richard (2001) Some Evidence for the Existence of a General Factor of Semantic Memory and its Components. *Personality and Individual Differences* 30: 857-871. DOI: 10.1016/S0191-8869(00)00078-7.
- >Liessmann, Konrad Paul (2008) *Teorija neobrazovanosti: zablude društva znanja*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- >Lynn, Richard i Irwing, Paul (2002) Sex Differences in General Knowledge, Semantic Memory and Reasoning Ability. *British Journal of Psychology* 93 (4): 545-556. DOI: 10.1348/000712602761381394.
- >Lynn, Richard, Irwing, Paul i Cammock, Thomas (2001) Sex Differences in General Knowledge. *Intelligence* 30 (1): 27-39. DOI: 10.1016/S0160-2896(01)00064-2.
- >Lynn, Richard, Ivanec, Dragutin i Zarevski, Predrag (2009) Sex Differences in General Knowledge Domains. *Collegium Antropologicum* 33 (2): 515-520.
- >Lynn, Richard, Wilberg, Sylwia i Margraf-Stiksrud, Jutta (2004) Sex Differences in General Knowledge in German High School Students. *Personality and Individual Differences* 37: 1643-1650. DOI: 10.1016/j.paid.2004.02.018.
- >Mariani, Claudio, Sacco, Leonardo, Spinnler, Hans i Venneri, Annalena (2002) General Knowledge of the World: A Standardized Assessment. *Neurological Science* 32: 161-175. DOI: 10.1007/s100720200057.
- >Nunnally, Jum C. i Bernstein, Ira H. (1994) *Psychometric Theory*. New York: McGraw-Hill.
- >Osberg, Timothy M. (1987) The Convergent and Discriminant Validity of the Need for Cognition Scale. *Journal of Personality Assessment* 51: 441-450. DOI: 10.1207/s15327752_11.
- >Silverblatt, Art, Smith, Andrew, Miller, Don, Smith, Julie i Brown Nikole (2014) *Media Literacy: Keys to Interpreting Media Messages*. 4. izdanje. Santa Barbara, Denver, Oxford: Praeger.
- >Sorrentino, Richard M., Short, Judith-Ann C. i Raynor, Joel O. (1984) Uncertainty Orientation: Implications for Affective and Cognitive Views of Achievement Behavior. *Journal of Personality and Social Psychology* 46: 189-206. DOI: 10.1037/0022-3514.46.1.189.
- >Tidwell, Pamela, S., Sadowski, Cyril J. i Pate, Lia M. (2000) Relationship Between Need for Cognition, Knowledge, and Verbal Ability. *Journal of Psychology* 134 (6): 634-645. DOI: 10.1080/00223980009598242.
- >Venkatraman, Meera P. i Price, Linda L. (1990) Differentiating Between Cognitive and Sensory Innovativeness. *Journal of Business Research* 20: 293-315. DOI: 10.1016/0148-2963(90)90008-2.
- >Zarevski, Predrag (1995) *Test opće obaviještenosti: priručnik*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- >Zarevski, Predrag i Gačnik-Del Negro, Romana (1998) Spolne razlike u općoj informiranosti: razvojni trendovi. *Suvremena psihologija* 1 (1-2): 43-59.
- >Zarevski, Predrag, Kujundžić, Silvija i Lasić, Ana (2002) Opća informiranost pripadnika različitih socio-demografskih skupina. *Revija za sociologiju* 33 (3-4): 159-168.
- >Zarevski, Predrag, Matešić, Krunoslav i Matešić ml., Krunoslav (2014) Priručnik za TOI-2012. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- >Zarevski, Zrinka (1987) *Struktura razlika u školskom uspjehu učenika VIII. razreda osnovne škole u funkciji spola*. Diplomski rad. Zagreb: Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- >Žuran, Kaja i Ivanišin, Marko (2013) Media Literacy in Times of Media Divides. *Medijske studije* 4 (8): 3-16.

HOW TO MEASURE MEDIA INFORMATION KNOWLEDGE? ANALYSIS OF CONCEPTUAL AND METHODOLOGICAL ISSUES AND CORRELATES

Nebojša Blanuša :: Damir Ljubotina

ABSTRACT *Media literacy is one of the crucial human abilities in contemporary society. Media information knowledge is one of its key aspects. In this paper the authors operationally define the concept of media information knowledge and its relationship to the concepts of general education, general culture knowledge and general information knowledge. Furthermore, this paper analyses methodological problems of media information knowledge, i.e. construction and validation of testing instruments for media information knowledge. Based on the sample of 388 candidates for the graduate study of journalism, the following items have been analysed: the level of media information knowledge according to various knowledge areas; the metric characteristics and the relationship of the media information knowledge test with several correlates: gender, average grade during the study, test of professional journalists' knowledge, vocabulary and foreign expressions knowledge, and orthography and grammar knowledge. Higher results in the media information knowledge test are related to better results in the professional journalists' knowledge test, as well as with some aspects of general education, i.e. vocabulary and foreign expressions knowledge. It has also been found that male respondents have accomplished higher results in media information knowledge. A low correlation has been found with the average undergraduate study grade, while there is no relation of media information knowledge to orthography and grammar knowledge.*

KEYWORDS

MEDIA INFORMATION KNOWLEDGE, MEASUREMENT OF INFORMATION KNOWLEDGE, VALIDATION, PROFESSIONAL KNOWLEDGE

Authors note

Nebojša Blanuša :: University of Zagreb, Faculty of political science, Zagreb, Croatia :: nblanusa@fpzg.hr

Damir Ljubotina :: University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences, Zagreb, Croatia :: dljuboti@ffzg.hr